

УЗ ОСАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦУ СМРТИ БЛАЖА БОШКОВИЋА

Осмог октобра (26. IX по старом кал.) ове (1992.) године навршило се 80 година од како је краљ Никола издао Црногорцима прокламацију за рат са Турском. Претходног дана црногорски посланик у Цариграду Петар Пламенац саопштио је турској влади да Црна Гора прекида с њом дипломатске односе и да је објавила рат Турској.

Трећег октобра 1912. године под предсједништвом краља Николе у двору на Цетињу, одржан је Ратни савјет коме су присуствовали: три краљева сина (Данило, Мирко, Петар), предсједник владе и министар војни бригадир Митар Мартиновић са члановима владе, бригадири, сердар Јанко Вукотић, Блажо Бошковић, Иво Ђуровић, стари војвода Илија Пламенац и сердар Раде Пламенац. По неким подацима, Савјету је присуствовао и стари војвода Божо Петровић.

Краљ Никола је на Савјету поставио питање: куда да се упути главнина црногорске војске — ка Скадру или у Стару Србију. Бригадир сердар Јанко Вукотић је рекао: да, према ранијим разговорима о том питању, главнина војске треба да се упути ка Скадру, јер је он животно питање за Црну Гору, а споредне снаге у Стару Србију. Пошто се више нико није јавио за рјеч, предлог је прихваћен.

Црногорска војска, формирана на територијално-племенској основи, чинила је 11 бригада, а дванаеста је формирана од Срба из беранске области. Подијељена је у три одреда: Зетски, Приморски и Источни. Најјачу групацију црногорске војске чинио је Зетски одред — јачине пет бригада, 15.000 војника, 40 топова и 4 митраљеза. Одред се концентрисао у околини Подгори-

це, а његов задатак је био да енергичним налетом преко Тузи што прије узме Скадар, главни ратни циљ операције.

За његовог команданта именован је бригадир Блажо Бошковић. Да је бригадир Бошковић заиста именован за команданта овог Одрета има података у домаћим изворима, као и у извјештајима руског посланика и аустроугарског посланика на Цетињу. Приморски одред, јачине три бригаде, 8.000 људи, 34 топа и 4 митраљеза, концентрисан је у рејону Старог Бара и у рејону Вирпазара. За команданта одрета именован је бригадир Митар Мартиновић, предсједник црногорске владе и министар војни. За заштиту границе од Левер-Таре до Плава и Гусиња формиран је Источни одред, јачине 4 бригаде, 12.600 људи, 32 топа и 4 митраљеза. Одред се концентрисао у рејонима Андријевице, Колашина и Жабљака. За његовог команданта именован је бригадир сердар Јанко Вукотић. Укупна јачина црногорске војске износила је око 35.600 војника, 126 топова и 12 митраљеза.

На дан објаве рата, турска редовна војска бројила је 24.450 војника са 150 топова и 32 митраљеза. Међутим, ако би се рачунао и башибозук (нередовна војска), турске снаге су и у пјешадији биле надмоћније. Јачина турске посаде у Скадру на дан објаве рата била је 7.000 људи и око 5.000 добровољаца из Скадра и Малесије, а тек касније, постепеним доласком снага, она ће нарасти на 24.000 људи и 5.000 башибозука — добровољаца. Турска војска тек је била почела да утврђује положаје око Скадра. Радови на Малом Бардањолту тек су били отпочели, а на Великом Бардањолту није било урађено ништа. Управо преко ових положаја требало је да Зетски одред уђе у Скадар. На осталим положајима утврђења су била претежно карактера пољских, сем већег дијела утврђења на Брдици и дијела артиљеријских положаја на Тарабошу, на који су биле усмјерене операције Приморског одрета.

Краљ Никола је, међутим, као врховни командант, смијенио бригадира Блажа Бошковића са дужности команданта Зетског одрета и вратио га за команданта Друге дивизије, а умјесто њега за команданта одрета поставио свог сина престолонаследника Данила.

Према једној изјави потпуковника Радула Брајичића, војвода Божо Петровић је 1920. године причао неке појединости „које су наводно могле да доведу до самоубиства” Блажа Бошковића. Војвода је испричао да је на Савјету бригадир Бошковић именован за команданта Зетског одрета. Одмах послѣ сједнице војвода је разговарао са краљем Николом и рекао му „да није правилно урадио што ниједном од својих синова није дао неки високи командни положај”, па је предложио да се бригадир Бошковић смијени, а да се на његово мјесто за команданта Зетског одрета именује престолонаследник Данило. У почетку се краљ Никола „томе опирао”, јер су команданти већ били именовани,

па су такве нагле измјене незгодне, али је попустио и преиначио одлуку Савјета. Сјутрадан је ту одлуку саопштио престолонаслѣднику Данилу. По нашем мишљењу, узрок смрти бригадира Бошковића налази се у његовој смјени са положаја команданта одреда. За напад на турске граничне положаје који су бројали 3.700 војника, Зетски одред је подијељен у три колоне. Лијева колона под командом бригадира Блажа Бошковића била је јачине 9 батерија и једна брдска батерија и имала је да „изврши главни задатак обухватним дејством са сјевероисточне и источне стране” и заузме Трбонинске косе са утврђеним положајима на Планиници, Дечићу, Ђелевику и Хуму. Бригадир Бошковић је још 8. октобра издао наређење за покрет трупа истог дана у 20 часова. Ноћ 8. на 9. октобра била је мрачна, а терен беспутан и тешко проходан па је дошло до предвајања Бјелопавлићке бригаде која је била на челу а Мјешовита бригада је до зоре остала на концентрацијској просторији. Те ноћи је и погинуо бригадир Блажо Бошковић.

На чланак Радула Брајичића, команданта батаљона у балканском рату „Операције Зетског одреда црногорске војске око Скадра 1912. 1913. године” објављен у „Записима” за мај 1932. године, гдје је констатовао да је остало „необјашњено” како је погинуо бригадир Бошковић, реаговао је Марко Рашовић, који је био потпоручник у рату, и то у „Записима” за јули исте године. У читанку „Још нешто о смрти покојног бригадира Блажа Бошковића”, Рашовић се између осталог позива и на изјаву Настади-на Ивановића, командира батерије, коју је дао њему и ондашњем официру Миловану Вујошевићу. Рашовић тврди да је бригадир Бошковић извршио самоубиство из разлога што није могао остварити циљ који је поставио својом наредбом 8. октобра, јер се војска предвојила и већина ње је остала на концентрацијској просторији. Он пише: „Честољубље покојног Бошковића није му дозволило да преживи ову погрешку, незнамо да ли своју или својих потчињених, те је због тога извршио самоубиство”.

Казивања командира Ивановића, како их износи Рашовић, нијесу довољно убједљива ни логична. Драгутин Филиповић с правом поставља питање: Зашто би бригадир Бошковић звао трубача да свира збор војске и зашто би се затим убио пред шатором књаза Петра? Црногорски леворвер је на коло, са само јединачним окидањем, па је тешко прихватити да је бригадир Бошковић из таквог револвера могао у себе испалити пет метака.

Војни историчар Митар Ђуришић пише сљедеће: „Према расположивим изворима и документима не може се поуздано установити стварни узрок и начин погибије бригадира Бошковића, али се његова смрт веома негативно одразила на даљи рад Зетског одреда. Она је пореметила план дејства овог одреда, што је нарочито имало негативне посљедице, а негативно се одразила и на морал трупа. Најзад, током читавог рата у овом одреду се

осећао недостатак једног енергичног и одлучног команданта, какав је био Блажо Бошковић“.

Смрт бригадира Бошковића настала је као последица стицаја низа околности. Међутим, због чињенице да је бригадир Бошковић прије покрета трупа имао озбиљних размирица са најмлађим сином краља Николе, књазом Петром, и да није поступљено по војним прописима, да није извршен никакав судско-медицински увиђај, иако је при Одреду постајао војни суд, у војсци и народу је преовлађивало мишљење да је убиство организовао књаз Петар. У народу су се дуго препричавале верзије о појединостима смрти Блажа Бошковића. Чак су навођена и имена три лица која су наводно по наређењу књаза Петра убила бригадира Бошковића.

Нама је један ондашњи ратник, који је био одређен за послугу књазу Петру, који му је носио разне ствари (као кафу, шећер, пиће итд.) и који је због књажеве потребе био у близини његовог шатора — причао да су се у току ноћи чули пуцњи, њих четири-пет на које су војници из околних шатора истрчали, али се онда зачула оштра команда „Не излази напоље. Натраг под шаторе!“ Сјутрадан су сазнали да је погинуо Блажо Бошковић.

Радован И. Калезић из околине Даниловграда, који је био у групи војника одређеној за сахрану бригадира Бошковић у гробљу на Фундини, неколико година пред други свјетски рат написао је свједочење, које није хтио објавити ниједан лист. Та су свједочења објављена тек у „Побједи“ од 14. јула 1991, под насловом „Шапат од ува до ува“. Ту се износе интересантни подаци. Калезић тврди да је бригадир Бошковић убијен.

Ако је бригадир Бошковић убијен, што се наравно не може доказати, онда смо тврдо убијеђени да се књаз Петар на то није одлучио без подстрека неког од виших официра из Зетског одреда. Бригадир Бошковић је био без већег војног образовања. Имао је нешто више од 50 година. Био је одан краљу Николи, енергичан и одлучан. Али био је и жустар, и охол, па зато, можда, није уживао симпатије појединих официра. У Црној Гори су још били дубоки коријени братственичко-племенски, па су и том приликом ривалство и сујета могли доћи до изражаја. Интересантно је и то да Црногорска народна скупштина, изабрана у јануару 1914. године, није нашла за потребно да покрене питање узрока смрти бригадира Бошковића. По нашем мишљењу, у позадини смрти бригадира Бошковића можда стоји аустроугарска обавјештајна служба, а у Подгорици је био јак њен пункт.

За историју није битно да ли је бригадир Бошковић извршио самоубиство или је убијен. Битне су, међутим, последице његове смрти. А оне су биле трагичне за Црну Гору. Да бригадир Бошковић није смијењен са дужности команданта Зетског одреда, Скадар би био узет у једном налету, за 10 до 15 дана, и остао би Црној Гори. Престолонаследник Данило је био неспо-

собан за такве акције, а био је и неодлучан. И германофил, што је показао и у току првог свјетског рата.

У почетку је Аустро-Угарска чак била спремна да Скадар са околином и католичком Малесијом остане Црној Гори, уколико их заузме њена војска. Аустро-Угарска се томе почела енергично противити тек од краја новембра 1912. године. Главни њен циљ био је да не дозволи Србији излаз на Јадранско море. Упркос томе што је њена војска 18. новембра избила на море код Љеша, због енергичног противљења Аустро-Угарска морала се повући. У почетку, међутим, она није могла да обезбиједи оба своја циља; и да се српска војска повуче са мора, и да Скадар не припадне Црној Гори.

Краљ Никола, руковођен личним и династичким интересима, а не државним и националним, увукао је Црну Гору у дубоку ратну кризу, изазвао притисак великих сила, а црногорску војску изложио дуготрајној опсади Скадра и крвавим и безуспјешним јуришима на скадарска утврђења, а тиме и великим губицима. А на крају су велике силе отеле Скадар из њених руку и додијелиле га Албанији.

Новица Ракочевић